

Україну на Національному лінгвістичному курултаї Туреччини в цьому році було представлено доповіддю «Сьогоднішній стан «малих» тюркських мов в Україні» (турецькою мовою), яку виголосила науковий співробітник Інсти-

туту сходознавства ім. А. Кримського І.М. Дрига.

За попередньою домовленістю наступний, двадцять перший, лінгвістичний Курултай у Туреччині відбудеться в м. Кайсері.

І.М. ДРИГА

УВІЧНИТИ “МАЛІ” ТЮРКСЬКІ МОВИ: СПІЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПРОЕКТ СЕУЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ІНСТИТУТУ СХОДОЗНАВСТВА ІМ. А. КРИМСЬКОГО НАН УКРАЇНИ

ВРАМКАХ започаткованого департаментом лінгвістики Сеульського національного університету та департаментом корейської мови та літератури Корейського університету мультинаціонального науково-дослідницького проекту з проведення польових лінгвістичних студій і утворення єдиної сучасної лінгвістичної бази даних усіх алтайських мов світу з метою з'ясування походження корейської мови (тривалість проекту 1.9.2003 – 31.8.2006) та за підтримки Фонду досліджень Кореї (Korea Research Foundation, проект номер 2003-072-AL2002) дослідницька група південнокорейських лінгвістів-алтаїстів-тюркологів, очолювана лінгвістом-тюркологом доктором Йонг Сонг Лі, відвідала Україну та наш інститут з 22.01.2006 по 18.02.2006 р.

Протягом понад ста років усіма вченими світу було проведено численні дослідження та зібрано надзвичайно великий мовний матеріал, що міг би бути використаний для порівняльних досліджень з метою встановлення походження корейської мови. Проте актуальною є перевірка цього матеріалу та створення оновленої єдиної бази даних з усіх алтайських мов – з огляду на найсучасніші методологічні та технічні досягнення у лінгвістиці, і зокрема порівняльній діалектології. Найвагомішим та найбільш важливим складником

такої бази даних є насамперед лексичний та морфемний склад нині існуючих на земній кулі алтайських мов. Природно, що при дослідженні до уваги якнайсерйознішим чином беруться також дані тих мов алтайської мовної єдності, і зокрема мов тюркської мовної сім'ї, які на даний момент є мертвими, оскільки вони можуть мати найбільш безпосереднє відношення до встановлення історичних коренів корейської мови.

Південнокорейські дослідники-тюркологи та алтаїсти, відвідуючи країни компактного проживання тюркського населення, і зокрема Україну, мали на меті дослідити усі алтайські мови, розшифрувати отриманий у результаті польових діалектологічних студій лінгвістичний матеріал та описати зафіксовану структуру мови, якою вона є на даний момент, виділити із зібраних даних аудіальний та візуальний польовий матеріал, створити на його основі об'єднану лінгвістичну базу даних алтайських мов та зробити її доступною усій науковій спільноті світу через інтерактивну мережу.

Відповідальність за виконання проекту було покладено на департамент лінгвістики Сеульського національного університету. Усіх дослідників – докторів лінгвістики, що брали участь у проекті, було поділено на три робочі групи: спеціалісти

з тюркських, монгольських та тунгусо-маньчжурських мов. При цьому, усвідомлюючи об'єм польових робіт та тривалість проекту, його керівники наполягали на негайному зібранні насамперед матеріалу тих мов, що опинились на межі зникнення. Міжнародними робочими групами лінгвістів було вивчено і описано чимало таких «малих» та рідкісних мов. Наприклад, шановний доктор Йонг Сонг Лі особисто здійснив комплексний та системний опис таких мов: вересень 2003-го та січень 2004 р. – киргизька мова фуою; квітень 2004 – шорська мова; квітень 2005 – чуваська мова; квітень – травень 2005 р. – тувинська мова у найбільш північній точці області Сіньцзянь Китаю; червень 2005 р. – чатангська (мова тофа) в області Ховсгол Монголії; жовтень 2005 р. – мова жовтих уйгурів тощо.

На території України серед таких тюркських мов, що опинились на межі зникнення, існує, на жаль, аж три мови: караїмська (кримський та волинсько-галицький діалекти), кримчацька та урумська (кипчацько-половецькі та кипчацько-огузькі говірки). Проте дослідники не обмежились пошуком та записом носіїв цих мов, а взяли до уваги та побіжно записали матеріал літературної кримськотатарської, гагаузької мов та огузьких говірок урумської мови.

Робоча група лінгвістів-тюркологів (за участі представника від Інституту сходознавства – н.сп., к.філол.н. І.М. Дриги) відвідала місця локальних поселень тюрків у Донецькій області, Криму та на Волині і записала близько 10 Гб лише аудіоматеріалу, не враховуючи значно більшого обсягу відеозаписів. У результаті даного дослідження в руках у корейських та українських вчених опинився безцінний мовний матеріал, якщо враховувати те, що, скажімо, нині існує лише один носій, спроможний швидко говорити кримчацькою мовою; з десяток носіїв кипчацько-половецьких діалектів урумської; не більше восьми – тих, що хоча б почасти пам'ятають кримський діалект; та двоє знають галицько-волинський діалект караїмської мови і можуть відтворити автентичне фонетичне обличчя цих діалектів. Вік усіх носіїв перевищує

шістдесят, а здебільшого становить вісімдесят і більше років.

Слід зазначити, що дослідження проводилися за ретельно методологічно вивченою та розробленою протягом десяти років книгою опитування інформантів, що включала: 1) особисті дані про інформанта та володіння його та його рідних рідною мовою; 2) основний лексичний фонд мови (розподілений по чотирьох розділах за ступенем вживаності), аж до питомо тюркської та сучасної професійної термінології; 3) фонетику та основні фонологічні явища, властиві тюркським мовам; 4) повсякденні діалоги; 5) граматику (морфологію) та синтаксис (прості, ускладнені та складні речення). Дослідники брали до уваги та записували також при нагоді матеріал етнографічного та фольклорного характеру, який, проте, не становив основної мети дослідження. Крім того, лінгвістичні записи здійснювалися за допомогою найсучаснішого технічного обладнання, яке нині робить можливим цифрове обчислення фонетики носіїв у фонологічних та акустичних лабораторіях, застосовуючи єдині критерії діалектального опису, та відкриває безмежні простори для подальших філологічних і суто лінгвістичних студій.

Ми висловлюємо щиру дружню та колегіальну подяку всім, хто, жертвуючи вільним часом, не шкодуючи матеріальних та моральних зусиль, а почасти – і решток власного безцінного здоров'я, допомагав нам у нагальній та надзвичайно важливій справі увічнення та збереження зазначених тюркських мов у нашій країні. Серед них: д.філол.н., проф. А.М. Меметов, к.філол.н. Е.М. Меметова, др. філософії, доц. Т.І. Арнаут, академік Ю.А. Полканов, к.і.н. І.В. Ачкіназі, Д.А. Перкова, Н. Бахши, к.філол.н. В.І. Кіор, к.і.н. О.Д. Огнева, Т.Г. Улюра, В.Я. Арабаджи, В.Ю. Ормелі, В.З. Тір'які, С.Б. Сінані, а також безцінні наші інформанти Д.І. Ребі та нині покійна М.І. Ребі, Л.І. Шугурова та А.З. Зарахович, В.І. Кіор та К.Г. Сидоров, М.Х. Корочева та Д.М. Ель. Низько вклоняємося усім прихильникам тюркології в Україні.

І.М. ДРИГА